

8. Скляренко Г. Я. Сучасне мистецтво України. Портрети художників / Галина Яківна Скляренко. – К.: Huss, 2016. – 376 с.

Стаття посвячена раскрытию особенностей формирования художественных предпочтений школьников в сфере изобразительного искусства и архитектуры. Осуществлен анализ понятия «художественные предпочтения». Значительное внимание уделено психологическим аспектам влияния изобразительного искусства и архитектуры на человека и их восприятия. Подчеркнута социальная подоплёка возникновения художественных предпочтений.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, художественные предпочтения, изобразительное искусство, архитектура, эстетическое влияние, эстетическое восприятие, художественное пространство.

The article is devoted to the inclosure of peculiarities of formation of pupils' artistic tastes in the sphere of fine arts and architecture. The analysis of the concept "artistic preferences" is made. It is determined that the efficiency of the use of fine arts and architecture in formation of artistic preferences of pupils mostly depends on consideration in educational technologies the patterns of interrelated psychological processes of aesthetic impact and aesthetic perception. It is emphasized that the ability to understand the language of architecture and fine arts, to perceive spatial and structural shapes, proportions, rhythms, colors and lines, feel their harmony or disharmony develops aesthetic taste, imagination, emotional sensitivity, understanding other arts, deepens the artistic perception of reality and attitude man. Much attention is paid to the psychological aspects of the impact of arts and architecture on people and their perception. The grounds of social origin artistic tastes are emphasized. It is also proved that the potential positive or negative emotional response in the process of perception of a work of art or phenomena by specific person provides valueable character to aesthetic perception. Evaluative nature of aesthetic perception determines the nature and value of aesthetic education. Teaching guidance of this process should be aimed at developing the capacity of individual, personal and valueable perception of imaginative world of works of arts and architecture to divergent thinking, expand intellectual capability and ideological boundaries, and as a result - the formation of their own spiritual and intellectual world of man, formation of unique personality. Pedagogical conditions for forming artistic tastes of students is providing opportunities to acquire new knowledge, expanding information field of art, causes reflection, oral and written statements, discussions, exchange of views. It was concluded that teachers who accompany and direct their students on their artistic path should pay attention to students' understanding of individual reactions, the desire to understand why do they like this or that work, what emotions, thoughts and feelings emerge that inclination, desire, especially they have discovered in themselves.

Key words: aesthetic education, artistic tastes, fine arts, architecture, aesthetic influence, aesthetic influence, artistic sphere.

УДК 373.3.016:821.161.2

Попович Надія Ференцівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті поданий аналіз особливостей вивчення творів Лесі Українки у початкових класах. Характеризуються твори різних жанрів відомої письменниці. Аналізуються вірші та авторські прозові казки. Вивчення творів для дітей Лесі Українки має важливе значення для навчально-виховного процесу початкової ланки освіти. Творчість письменниці для дітей пройнята світлим почуттями. Її твори сприяють розвитку в молодших школярів мислення, естетичних смаків, найкращих почуттів. Під час вивчення творів письменниці дуже важливою є робота над дикцією. У початкових класах така робота має на меті формування в учнів чистоти вимови звуків, складів, оволодіння артикуляційною вимовою.

Ключові слова: прийоми навчання, українська дитяча література, вірш, авторська казка, тема твору, ідея твору, композиція твору, Леся Українка.

Постановка проблеми. Вивчення творчості для дітей Лесі Українки має важливе значення для навчання, виховання та розвитку молодших школярів. Адже письменниця створила для дітей твори різних жанрів. З-поміж них виокремлюємо вірші та казки. Твори Лесі Українки для дітей оригінальні, мають свою специфіку. Актуальність даного дослідження полягає у з'ясуванні особливостей вивчення творів Лесі Українки у початкових класах.

Вивченням питань української дитячої літератури займалося чимало дослідників, як-от: О. Я. Савченко, Н. І. Богданець-Білокаленко, А. І. Мовчун, З. Д. Варавкіна та ін. Протягом останніх десятиріч продовжуються пошуки нових аспектів дослідження української дитячої літератури.

Об'єктом нашого дослідження є твори для дітей видатної української письменниці Лесі Українки, особливості їх вивчення у початкових класах.

Мета статті — проаналізувати особливості вивчення творів Лесі Українки у початкових класах.

Результати дослідження. Визначна українська письменниця Леся Українка (Лариса Петрівна Косач) створила для дітей ряд творів. Найбільше уваги дитячій літературі вона приділяла на початку 90-х років XIX ст. Саме тоді письменниця написала для дітей кілька віршованих творів та прозових авторських казок, брала активну участь у роботі журналу «Дзвінок», турбувалася про розвиток дитячої літератури.

Леся Українка прагнула, щоб дитячому журналові

«Дзвінок» дати добре спрямування, зробити його змістовним і цікавим, через нього виховувати у дітей високі моральні якості, добрий художній смак. У ньому були надруковані її вірші «Вишеньки», «Мамо, іде вже зима» тощо. Окремі свої вірші для дітей Леся Українка вмістила в альманасі «Перший вінок», як-от: «На зеленому горбочку», «Літо краснее минуло».

У 2-му класі початкової школи вивчається вірш «На зеленому горбочку», який належить до пейзажної лірики. У ньому поетеса змальовує красу української природи, створює чудові зорові образи, дає можливість дітям відчути красу й лагідність рідної мови. Діти легко можуть уявити осяяну сонцем хатинку у вишневому садочку.

На зеленому горбочку,
У вишневому садочку,
Притулилася хатинка,
Мов маленька дитинка
Стиха вийшла виглядати,
Чи не вийде її мати.
І до білої хатинки,
Немов мати до дитинки,
Вийшло сонце, засвітило
І хатинку звеселило [3].

У вірші авторка використала цікаве порівняння: хатина порівнюється з дитиною, а сонце — з матір'ю. Уся змальована

поетесою картина природи сприймається як жива. Адже авторка в поезії зображує дію: хатинка «притулилася», дитинка «стиха вийшла виглядати», сонце — «вийшло», «засвітило і хатинку звеселило». Використання метафор надає поезії динамічності, робить її цікавою для дітей. У вірші наявні здрібніло-пестливі форми іменників та прикметників, як-от: «горбочок», «садочок», «хатинка», «малесенька дитинка». Використані авторкою порівняння, уособлення, здрібніло-пестливі слова є близькими емоційному досвіду малих читачів. Для поезії характерні простота, доступність та чіткість пейзажного малюнку, змалюваного поетичними засобами.

У 2-му класі важливо формувати в учнів правильне, усвідомлене читання. Для цього слід застосовувати прийом розширення оперативного поля читання. Зокрема, школярі можуть визначати, у якому темпі краще прочитати твір. Учителю повинен організувати читачку діяльність учнів таким чином, щоб досягти свідомого читання, цілісного сприймання та розуміння тексту.

Для емоційно-образної підготовки учнів до сприймання пейзажного твору можна застосувати прийом предметного унаочнення художньої деталі. Дуже важливо також емоційно налаштувати молодших школярів перед читанням твору. Прийом читання вчителем поезії напам'ять заохочує учнів до активного сприймання вірша. Читаючи поезію напам'ять, вчитель передає школярам свої почуття.

Вірш «Мамо, іде вже зима» вивчається у 3-му класі. Він написаний у формі діалогу між сином і матір'ю. Під час цієї розмови дитина одержує простенькі, але важливі для неї знання про те, які зміни відбуваються в природі з настанням зими, про зимівлю птахів, які залишаються у рідному краї. Мова дитини жвава, емоційна, безпосередня, насичена запитаннями та вигуками. А мова матері має іншу інтонацію, інший темп. Мати говорить більш повільно, вдумливо, підбираючи слова, щоб син зрозумів відповідь:

«Мамо, іде вже зима,
Снігом травицю вкриває,
В гаю пташок вже нема...
Мамо, чи кожна пташина
В вирій на зиму літає?» —
В неньки спитала дитина.

«Ні, не кожна, — одказує мати, —
Онде, бачиш, пташина сивенька
Скаче швидко отам біля хати, —
Ще зосталась пташина маленька» [11].

Для формування правильності читання учнів дуже важливою є робота над дикцією. У початкових класах така робота має на меті формування в учнів чистоти та якості вимови звуків, складів, оволодіння артикуляційною вимовою.

У 4-му класі вивчається вірш Лесі Українки «Давня весна». Поезія є ліричною. Настрій авторки співзвучний із змалюваною картиною весняної природи. Учителю повинен привернути увагу школярів до поетичних образів вірша та засобів їх зображення.

Для дітей Леся Українка також створила такі вірші, як: «Вишеньки», «Літо краснее минуло», «Тішся, дитино, поки ще маленька», «Тиша морська», «Колискова» тощо.

У вірші «Вишеньки» Леся Українка майстерно змалювала невеликий епізод: дівчинка і хлопчик не можуть зірвати вишні, які вирости високо на дереві. Поетеса дуже яскраво змалює невдачу дітей, виразно описує силу дитячого бажання:

Дівчаточко й хлоп'ятчко
Під деревцем скачуть,
Простягають рученята
Та мало не плачуть.
Раді б вишню з'їсти,
Та високо лізти,

Ой раді б зірвати,
Та годі дістати! [3]

У вірші наявний діалог між дітьми і вишнями, у якому використано художні засоби народної пісні: звернення, повторення, форма запитання й відповіді, персоніфікацію (олюднення рослини):

«Ой вишеньки-черешеньки,
Червоні, спілі,
Чого ж бо ви так високо
Вирости на гіллі!»
«Ой того ми так високо
Вирости на гіллі, —
Якби зросли низесенько,
Чи то ж би доспіли?» [3]

У поезії «Літо краснее минуло» Леся Українка відзначає, що принади й радощі літа діти не помічали доти, поки не настав холод. І тільки тоді, коли закінчилася тепла пора року, вони збагнули красу і привабливість літа й засумували за ним. Адже поки холодно вони змушені нудитися в хатині.

Літо краснее минуло,
Сніг лежить на полі;
Діти з хати виглядають
В вікна... шкода волі!
Діти нудяться в хатині,
Нудять, нарікають:

— І нащо зима та люта? —
Все вони питають. —
Он все поле сніг завів,
Хоч не йди із хати!
У замкнуті дивись вікна,
Ніде й погуляти! [10]

Повчальним для дітей є вірш «Тішся, дитино, поки ще маленька». У ньому авторка у доступній для малих читачів формі розповідає їм про дуже важливе. Поезія пройнята почуттям гуманності, а також відчувається ворожість до всього, що обмежує людину, робить її безкрилою. Здатність до сміливої мрії прикрашає й звеличує людину. І треба вміти зберегти високу мрію, виявляти в житті незламну мужність та загартованість. Письмениця розповідає дітям про те, що людина, як птиця, повинна бути сміливою. Леся Українка навчає малих читачів знаходити живу й цілющу джерела, що дадуть наснагу і впевненість у житті.

Сповнений життєрадісними світлими почуттями вірш «Тиша морська». Він переносить малого читача у країну світла, де все сяє у променях гарячого полудневого сонця. Авторка, використовуючи епітети, змалює різноманітні тони, як-от: «вітрила білі», «хвилечка перлиста», «злотиста стежечка» тощо. Такими художніми засобами поетеса добре передає відчуття чудового сонячного дня, безмежного морського простору, чистого прозорого повітря, створюючи почуття радості й оптимізму.

У вірші «Колискова» любов матері до дитини, турбота про її долю поєднані із закликом бути мужнім, стійким у майбутньому житті. Поетеса у творі розповідає про те, що життя суворе. Але вона говорить про це не для того, щоб викликати у дитини смуток, а для того, щоб виховати у неї мужність та стійкість.

Вірші, написані поетесою для дітей, показують, що вона прагнула викликати у малих читачів такі враження та почуття, які б вплинули на їх подальші вчинки, думки. Життєрадісність, бажання до визнання, благородні вчинки — такі моральні принципи прагнула прищеплювати своїм малим читачам письменниця.

У творчому доробку для дітей Лесі Українки важливе місце посідають казки. У журналі «Дзвінок» були надруковані її казки «Біда навчить», «Метелик». Вони дуже цікаві, повчальні. Казки письменниці навчають дітей цінувати досвід, мудрість, не

боятися труднощів, долати їх, жити в злагоді з друзями, сумлінно працювати тощо.

Ще в дитинстві Леся Українка захоплювалася народними казками, збирала та записувала їх. У 1903 році був опублікований фольклорний збірник «Дитячі ігри, пісні й казки Ковельського, Луцького й Новоград-Волинського повітів Волинської губернії», в який ввійшли народні твори, зібрані Лесею Українкою. У цей збірник були вміщені три народні казки: «Казка про Котика і Півника», «Казка про Івашка» та «Казка про дивну сопілку». Письменниця не тільки записувала казки, а й спостерігала, як діти сприймають їх. Її спостереження переконували письменницю у значному впливі казкових образів на дітей.

Казки є своєрідним засобом розумового, естетичного та морального виховання дітей. Звертаючись до цього жанру, Леся Українка насичує свої казки важливими моральними проблемами.

У 4-му класі вивчається казка Лесі Українки «Біда навчить». Цей твір має ознаки народних казок про тварин, але в ньому багато своєрідного. Зокрема, казка письменниці оригінальна за сюжетом. У ній головним героєм є горобчик, який звертається до різних птахів з проханням навчити його розуму. Письменниця майстерно змальовує зовнішній вигляд, поведінку птахів, а також наділяє їх своєрідними мовними характеристиками. У коротких казкових епізодах персонажі набувають надзвичайної виразності. Важливу роль у казці виконують діалоги. Саме в інтонаційно багатих, насичених розмовними зворотами діалогах вимальовуються яскраві образи птахів. Дотепно, з тонким гумором розкриває Леся Українка засобом діалогу характерні особливості кожного персонажа. Розгортаючи сюжет, письменниця показує, як поступово розумнішає горобець. Зустрічі з птахами переконали його, що навчитися розуму не так вже й легко.

Казка написана виразною народною мовою. Це сприяє легкому сприйманню твору дітьми. Мова казки є чудовим синтезом народних традицій та літературного таланту письменниці. Через мову дійових осіб дуже влучно характеризуються їх специфічні риси, вдача, настрої тощо. Кожна птахівка відповідає на прохання горобця навчити його розуму по-різному, залежно від своїх природних особливостей. У мові горобця спостерігається різноманітне звертання до птахів. Зокрема, до курки він звертається: «Пані матусю!», до зозулі: «Тіточко...», гаву називає дядиною, сову — «моя пані», сороку — паняною. Важливим прийомом індивідуалізації персонажів є звуконаслідувальні вигукі, наприклад: «Гу-у-у! Гу-гу-гу-у-у!» (сова), «Чече-че» (сорока) тощо. У казці представлені також українські народні прислів'я та приказки.

Список використаних джерел

1. Дитяча література/Упоряд. Н. І. Богданець-Білокаленко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 256 с.
2. Дитяча література/Упоряд. Н. І. Богданець-Білокаленко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 480 с.
3. Мовчун А. І. Рідне слово. Українська дитяча література. Книга перша/ А. І. Мовчун, З. Д. Варавкіна. – К.: Арій, 2007. – 656 с.
4. Мовчун А. І. Рідне слово. Українська дитяча література. Книга друга/ А. І. Мовчун, З. Д. Варавкіна. – К.: Арій, 2007. – 656 с.
5. Савченко О. Я. Літературне читання: підруч. для 2 кл./О. Я. Савченко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – 160 с.
6. Савченко О. Я. Літературне читання. Українська мова. 3 клас/О. Я. Савченко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 192 с.
7. Савченко О. Я. Літературне читання. Українська мова: підруч. для 4 класу загальноосвіт. навч. закл./О. Я. Савченко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2015. – 192 с.
8. Українка Леся. Біда навчить/Леся Українка. – К.: Веселка, 1978. – 16 с.
9. Українка Леся. Лелія/Леся Українка. – К.: Веселка, 1973. – 24 с.
10. Українка Леся. Літо краснее минуло/Леся Українка. – К.: Веселка, 1970. – 16 с.
11. Українка Леся. Мамо, іде вже зима/Леся Українка. – К.: Веселка, 1982. – 12 с.
12. Українська дитяча література: Хрестоматія/Упоряд. Л. П. Козачок. – К.: Вища школа, 2002. – 519 с.

В статтю подан анализ особенностей изучения произведений Леси Украинки в начальных классах. Характеризуются произведения разных жанров известной писательницы. Анализируются стихотворения и авторские прозаические сказки. Изучение произведений для детей Леси Украинки имеет важное значение для учебно-воспитательного процесса начальной школы образования. Творчество Леси Украинки для детей пронято светлыми чувствами. Ее произведения помогают развитию в младших школьников мышления, эстетических вкусов, наилучших чувств. Изучая произведения писательницы, очень важной есть работа над дикцией. В начальных классах такая работа имеет за цель формирование в учеников чистоты произношения звуков, слогов, овладение артикуляционным произношением.

Ключевые слова: приемы изучения, украинская детская литература, стихотворение, авторская сказка, тема произведения, идея произведения, композиция произведения, Леся Українка.

The article analyzes the specifics of learning Lesya Ukrainka's works in primary school. Considerable attention is paid to the language of artistic works. Learning works for kids Lesya Ukrainka important for Ukrainian literature. For children's literature affects the development and education of children. The works of the author responsible for children infant knowledge, their experience, psychological development. Children's literature has its genre and artistic features, relevant theme and design. Literature for children extends the overall outlook, develops language and artistic tastes of the child. Children's literature is an important means of training and education of children. The specifics of children's literature is caused by age-related characteristics of readers, is addressed to children of certain ages. Between children's literature and pedagogy are closely interrelated. Children's literature is a means of imaginative knowledge of the world. Scope of works for children Lesya Ukrainka very wide. An important place is occupied by works of nature. Lesya Ukrainka's works written on topics close to children, due to their age characteristics. Of all the art tools, techniques, forms writer selects those that best help interested readers to bring their idea to work, cause certain feelings. Works for children clearly marked ideas with dynamic plot, clear composition. Lesya Ukrainka creativity for kids imbued with feelings lighter. Works for children awaken the reader's opinion, contribute to the development of the best feelings and develop aesthetic tastes. Lesya Ukrainka played a prominent role in the development of Ukrainian literature for children.

Key words: adoptions of studying, Ukrainian children's literature, verse, author's tale, topic work, idea work, track work, Lesya Ukrainka.

УДК 373.3-051:378.046-021.68

Примакова Віталія Володимирівна,
доктор педагогічних наук, професор,
Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти», м. Херсон

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена розгляду проблеми екологізації початкової шкільної освіти, зокрема її змісту в період сучасних реформацийних перетворень у вітчизняній освітній галузі. У статті проаналізовано контент педагогічного аспекту понять «гуманізація» та «екологізація», акцентовано на актуальності проблеми екологізації змісту початкової шкільної освіти; схарактеризовано напрями й особливості діяльності закладів підвищення кваліфікації у підготовці фахівців до реалізації освітніх нововведень. Наголошено на необхідності суттєвих змін у змісті початкової шкільної освіти в напрямі розвантаження, забезпечення принципів природовідповідності та послідовності, коригування навчально-методичних засобів для реалізації оновлених програм і належної організації післядипломної освіти вчителів початкових класів в Україні в окреслених умовах.

Ключові слова: гуманізація освіти, екологізація змісту освіти, принцип природовідповідності, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації вчителів, вчителі початкових класів.

Постановка проблеми. Ідеї гуманізації освіти майже в усі часи розвитку педагогічної теорії і практики постійно проголошувалися та невтомно продовжують проголошуватися вченими. У сучасних наукових розробленнях, присвячених вирішенню нагальних проблем розвитку освіти в Україні, вони набувають дещо іншої інтенціональності, містять відносно інноваційний контент. Та передусім ці ідеї вважаються класичними. Історичний погляд на їх трансформацію в початковій освіті має забезпечити виявлення та зіставлення напрямів гуманістичної педагогіки на різних етапах розвитку освіти в Україні. Їх аналіз дає можливість розглядати екологізацію освіти як близьку за змістом до гуманізації педагогічну категорію. Перегляд можливостей та переваг побудови освіти на цінностях людиноцентризму сприятиме прогнозуванню подальшого розвитку ідей екологізації в освіті майбутнього. Адже найгострішими нині, зокрема в початковій школі, постають питання здоров'язбереження учасників освітнього процесу та природовідповідності змісту освіти й організації навчально-пізнавальної діяльності. Зазначене свідчить про актуальність проблеми, що розглядається.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми гуманізації освіти в різні часи розглядали філософи, мислителі давнини (Арістотель, Платон, Сократ), досліджували прогресивні педагоги-класики (Я. Коменський, Я. Корчак, В. Сухомлинський, К. Ушинський) та сучасні науковці (І. Бех, М. Кларин, Н. Ничкало, В. Кузьменко, О. Сухомлинська та ін.). Гуманістичний підхід до навчання дітей молодшого шкільного віку детально схарактеризовано у працях Ш. Амонашвілі, Н. Бібік, М. Вашуленка, О. Савченко; до підготовки майбутніх учителів початкових класів у базовій освіті – І. Зайченка, В. Лугового, В. Ляпіної; у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів – А. Зубка, В. Олійника, Н. Протасової, К. Тонконої та ін. Виявивши тісний зв'язок між поняттями гуманізація та

екологізація в освіті, вважаємо, що більш детального розгляду потребує перспективний напрям у розвитку освіти, який пов'язує з її екологізацією.

Мета статті - уточнити зміст поняття «екологізація освіти»; визначити її потенціал і напрями діяльності початкової школи щодо забезпечення природовідповідної освіти.

Результати дослідження. Гуманістичні ідеї, хоча і різною мірою, супроводжували розвиток освіти на всіх історичних етапах у радянській та пострадянській Україні. В усі часи основними суспільними завданнями були і залишаються: турбота про людину, про її блага; передача наступним поколінням культурно-історичного досвіду розвитку людства; виховання особистості, здатної до адаптації у відповідному соціумі; створення умов для гармонійного розвитку індивіда в мінливому світі. Зважаючи на подібність цілей освіти (хоча б у фазі їх проголошення), відзначимо, що на різних історичних етапах відрізнявся в основному характер взаємодії учасників освітнього процесу, зумовлений багатьма чинниками: культурним рівнем розвитку суспільства з його духовно-моральними, етичними, інтелектуальними вимірами; соціополітичним й ідеологічним спрямуванням розвитку держави і суспільства тощо.

До напрямів гуманізації освіти Б. Косовим віднесено: побудову людиною, що навчається, особистісно-значущих індивідуальних моделей пізнання; забезпечення єдності мотиваційних установок і когнітивних здібностей кожної особистості в учінні; диференціацію навчальних програм з урахуванням індивідуального досвіду та можливістю вибору способів навчальної роботи тим, хто навчається; отримання оптимального результату навчання щодо формування пізнавальних здібностей на основі оволодіння відповідними знаннями і вміннями [2, с. 116–118]. Реалізація окреслених напрямів у освітньому процесі навчальних закладів різного типу має забезпечити, на нашу думку, екологізацію освіти в